

WATERWINNING

MILIEUBELEID

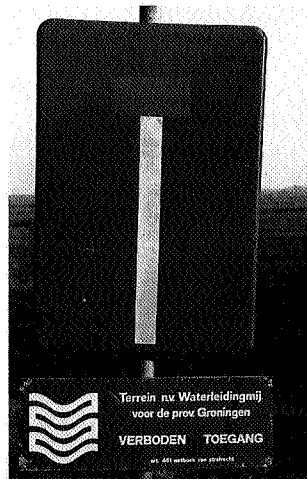

FOTO: JAN ABRAHMS

Op 11 juni j.l. brachten Gedeputeerde Staten van Groningen een persbericht uit onder de titel 'betrouwbare drinkwatervoorziening, natuurontwikkeling en landbouw gaan samen in Gorecht'.

Het bericht bevatte het voorlopig standpunt van G.S. over het (toekomstige) waterbeheerssysteem in het gebied van de gemeente Haren en omstreken.

Zoals de titel van het persbericht al enigszins aangeeft is er in dit beleid sprake van een aantal botsende belangen voor zover het de waterhuishouding betreft. De discussie daarover zal in de komende tijd de gemeederen ongetwijfeld flink beroeren en lijkt van grote betekenis voor de (milieu-)toekomst van onze provincie. Hoe lang blijft autowassen nog gratis?

Henk van der Leest

Met het voorlopig standpunt van G.S. is een – vrij fundamentele – discussie geopend over de toekomstige drinkwatervoorziening in de provincie Groningen. De kansen voor natuurbehoud en natuurontwikkeling, de mogelijkheden voor de landbouw en de effecten op landschap en leefbaarheid in het Gorecht spelen daarin een rol. Daarbij zijn er hoge kosten in het geding, waarvan een deel verrekend zal moeten worden in de drinkwaterprijs, dat de (woon-)lasten van de burgers zal verzwaren.

De verwevenheid van belangen en die kosten maken de afweging lastig, maar tegelijkertijd ligt er een unieke mogelijkheid om in dit gebied een nieuwe en duurzame ontwikkeling op gang te brengen, in de lijn zoals we die in het verkiezingsprogramma hebben uitgezet.

Gorecht

Wat is er nu precies aan de hand in Gorecht? Al ruim 50 jaar wordt in dit gebied rond Haren door de Groninger waterleidingbedrijven (GWG en WAPROG) grondwater gewonnen voor de

drinkwaterproductie. Grondwater is een prachtige grondstof voor drinkwater, want het is van zeer goede kwaliteit en het kost vrijwel niets. Het van grote diepte opgepompte water is van oorsprong regenwater dat – vaak vele tientallen jaren geleden in de Drentse bodem is weggezakt en via de lange ondergrondse weg naar het noorden afstroomt. Het is dus oud water, uit de tijd dat regenwater nog schoon was, en in de bodem is het nog zuiverder geworden. In principe een eendelaze kringloop van water, ware het niet dat er om aan de drinkwaterbehoefte te voldoen steeds grotere hoeveelheden opgepompt moeten worden en de kwaliteit ervan door vervuiling van lucht en bodem (op den duur) wordt bedreigd. In gebieden met een goed doorlatende bodem, waar de kringloop relatief kort is, heeft men al winputten moeten sluiten vanwege de aanwezigheid van nitraat en bestrijdingsmiddelen in het grondwater. Het water kan wel gezuiverd worden, maar dat is nogal prijzig. De bodem over Gorecht is echter vrij goed beschermd door ondoorlatende kleilagen, waardoor dergelijke problemen slechts met vertraging op ons afkomen. Voorlopig dus een gunstige omstandigheid, maar we mogen daarbij de kop niet in het zand steken.

Waardevolle natuur

De oorspronkelijke hydrologische omstandigheden in het Gorecht brachten zeer waardevolle natuur met zich mee. Op de overgang van de hoger gelegen Drentse zandgronden naar de beekdalen en het lage Groninger land ontstonden vochtige zones door kwel van voedselarm, kalkrijk water. In een dergelijk milieu gedijen voor Groningse (en Nederlandse) begrippen unieke vegetaties en de daarbij behorende ecosystemen. In z'n algemeenheid geldt dat véél en voedselarm water interessante natuurwaarden met zich meebrengt; onder relatief droge en voedselrijke omstandigheden – en zo ligt Nederland er momenteel grotendeels bij – groeit niet veel meer dan gras of brandnetels. De grondwaterwinningen in het Gorecht veroorzaken ter plaatse een daling van de grondwaterstand die tot aan de oppervlakte doorwerkt. Dit heeft op twee manieren negatieve gevolgen voor de natuur in het Gorechtgebied. Door de verdroging aan het oppervlakte verdwijnt de oorspronkelijke vochtminnende vegetatie. Bovendien wordt door de grondwaterwinning de natuurlijke kwel van kalkrijk grondwater onderbroken en wordt de invloed van vervuild, voedselrijk oppervlaktewater en zure regen vergroot. Als gevolg maakt de waardevolle natuur plaats voor oninteressante ruigte of grasland.

Het rijksbeleid, neergelegd in het Nationaal Milieubeleidsplan (NMP), de 3e nota Waterhuishouding, de 4e nota Ruimtelijke Ordening en het Natuurbeleidsplan (NBP), wil dergelijke ontwik-

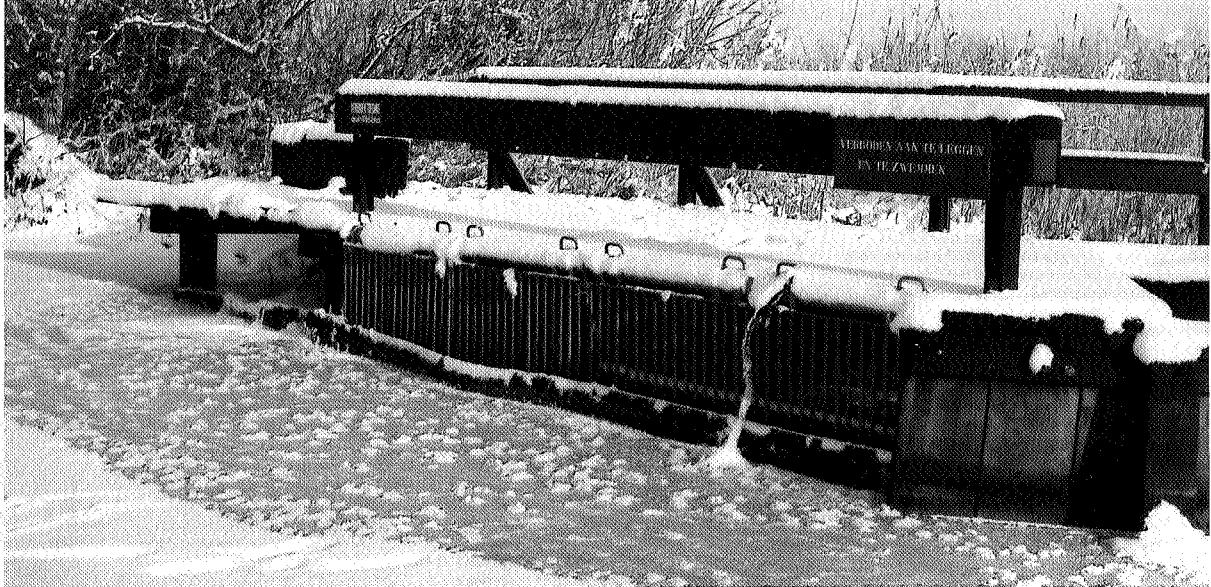

FOTO: JAN HEUFF

Waterinlaat van het Groninger Waterleidingbedrijf in de Drentse A

Harener Wildernis ten oosten van Haren

FOTO: JAN HEUFF

kelingen keren. Het NMP stelt de verdroging aan de kaak, het NBP formuleert projecten specifiek gericht op het herstel van kwel in de randzones rond het Drentse plateau. Bovendien ligt het Gorechtgebied binnen de nationale Ekologische Hoofdstructuur en de (provinciale) natuurontwikkelingszone Midden-Groningen. In ons verkiezingsprogramma hebben we daar veel aandacht aan geschonken. Alle redenen dus om natuurbehoud en natuurontwikkeling in dit gebied ter hand te nemen.

De landbouw

De landbouw speelt op verschillende manieren een rol binnen de Gorechtproblematiek. In z'n algemeenheid vraagt de landbouw om verlaagde grondwaterstanden, vooral in het natte seizoen. Men kan dan beter en eerder met zware machines het land op. In het droge seizoen moet er dan weer (vervuild, voedselrijk) water worden aangevoerd. Daarnaast heeft de huidige 'moderne' landbouw vaak een overmatige belasting van het milieu met voedingsstoffen en bestrijdingsmiddelen tot gevolg. Beide zijn slecht voor de natuur en (uiteindelijk ook) de drinkwatervoorziening. De landbouw 'profiteert' van de huidige grondwaterwinningen, omdat die een verlaging van de grondwaterstand tot gevolg heeft. Natuurbehoud, waarvoor opzetten van grondwaterpeilen en tegengaan van eutrofiëring noodzakelijk is, is daar strijdig mee. Op kleine schaal heeft verweving van landbouw en natuur

een soort 'bloempottenkultuur' tot gevolg, met op korte afstand konstant strijdige belangen als het gaat om de kwantiteit en kwaliteit van water. Het zou beter zijn op grotere schaal aparte gebieden voor moderne landbouw te creëren (vanzelfsprekend onder milieuaanvaardbare condities) naast gebieden waar 'laagdynamische' functies als natuur, extensieve landbouw, recreatie en waterwinning duurzaam kunnen samengaan. Maar dan beland je al snel op het nivo van het individuele (bedrijfs-)belang, de sociale structuur en de leefbaarheid van het gebied. Bovendien is het bestuurlijk instrumentarium om een dergelijke ontmenging met kracht te bevorderen vrij beperkt. Geld, om bedrijven uit te kopen, is vrijwel het enige instrument dat echt werkt.

In hun voorlopig standpunt trachten G.S. een compromis te vinden ten aanzien van de in Gorecht aanwezige belangen. Voortzetting van het huidige nivo van grondwaterwinning voor de drinkwatervoorziening zou gekombineerd kunnen worden met natuurbehoud en natuurontwikkeling onder gelijktijdige tegemoetkomingen aan de landbouw (peilverlaging in daartoe aangewezen gebieden). Extra kosten voor compensatie ten aanzien van de natuurontwikkeling (meer en sneller creëren van reservaat- en beheersgebieden, inlaat van gezuiverd oppervlaktewater) zouden opgebracht moeten worden door een opslag van de grondwaterwinning als 'veroorzaker' van de schade aan natuurwaarden. Die extra lasten zullen dan vanzelfsprekend

doorberekend worden in de drinkwaterprijs. Een gemiddeld huishouden zou hierdoor f 10,- tot f 130,- per jaar meer voor het drinkwater moeten gaan betalen.

Een politiek begrijpelijk kompromis, waarin echter de korte termijn hoogtij viert en geen van de belangen op de lange duur echt wordt veilig gesteld.

De Groninger Statenfractie van de PvdA is geneigd vooral te kijken naar de fundamentele aspecten van de problemen in het Gorechtgebied. De sterke groei van de grondwaterbehoefte, als gevolg van de stijgende (drink-) waterconsumptie, is daarbij een eerste aandachtspunt. Wanneer de grondwaterwinningen meer in overeenstemming met de natuurlijke kringloop gebracht zouden kunnen worden, zowel kantitatif als kwalitatief, zou dit beter passen in een beleid dat gericht is op een duurzaam en strategisch gebruik van deze kostbare grondstof en het zou de natuur ten goede komen. Daartoe is een veel zorgvuldiger omgaan met ons drinkwater (via waterbesparing) noodzakelijk en is de spreiding van de bronnen voor de drinkwaterproductie gewenst.

Verpilling

We gaan in feite ook belachelijk met deze kostbare levensbehoefte om. Dagelijks gebruiken we per persoon – gedachteloos – 130 liter drinkwater, van echte bronwater-kwaliteit. Daarvan is slechts 4 liter voor menselijke consumptie (drinken, koken), de overige 125 liter gebruiken we als WC-spoeling, douche-, bad-, was- en afwaswater, het sproeien van de tuin en het wassen van de auto. Daarnaast worden in de industrie gigantische hoeveelheden bronwater voor laagwaardige toepassing ingezet. Voor waterbesparing bestaan in principe zeer grote mogelijkheden, maar ons drinkwater is momenteel veel te goedkoop, en bovendien is de infrastructuur geheel gericht op deze enorme waterverpilling.

G.S. gaan op dit moment uit van een sterke groei van de drinkwaterconsumptie in huishoudens en industrie, een groei van maar liefst 60%! Toch zou eerst gekeken moeten worden hoe die voorspelde groei tegengegaan kan worden, en in hoeverre een daadwerkelijke besparing op het drinkwaterverbruik mogelijk is. Daarnaast zou het beleid gericht moeten zijn op een selectiever en duurzaam gebruik van het kostbare grondwater. Laagwaardige industriële toepassingen zouden naar oppervlaktewater moeten overschakelen, mogelijk kunnen de grondwaterwinningen voor de drinkwaterproductie over een groter gebied gespreid worden. Samen met een grotere inzet van oppervlaktewater voor de productie van drinkwater (het stadse drinkwater is momenteel voor één derde afkomstig uit de Drense A) en een krachtig waterbesparingsbeleid kan de behoefte aan grondwater uit

Gorecht mogelijk afnemen. Door selectief de grondwateronttrekking terug te dringen zijn in sommige delen van Gorecht de kansen op herstel van hoogwaardige natuur groot.

Ekologische inflatie

Ook kun je vraagtekens zetten bij de door G.S. voorgestelde compensatie aan de natuur. De gedachte is goed: sneller en meer beheers- en reservaatgebieden realiseren en toevoer van (gezuiverd) oppervlaktewater. Maar door oppervlaktewater kan nooit het verlies van kwelwater worden hersteld. Er ontstaan dan hooguit kansen voor matig interessante natuur; wat meer van hetzelfde 'Ekologische inflatie' zou je het kunnen noemen.

Voor het overige moeten natuurbehoud en –ontwikkeling in overeenstemming gebracht worden met de belangen van de landbouw. Op sommige plekken lijkt verbetering van de produktieomstandigheden van de landbouw goed mogelijk. Door minder intensieve overgangsgebieden te creëren – bufferzones – kan de wederzijdse beïnvloeding tussen natuurreservaten en landbouwgebieden worden gereduceerd. Dit kan gerealiseerd worden door toepassing van het instrumentarium van de Relatienota en de Landinrichting. Het is echter de vraag of de schaal van 'Gorecht' groot genoeg is om natuur met echt 'moderne' landbouw samen te laten gaan.

Aan een dergelijk beleid zijn hogere kosten verbonden. De drinkwaterprijs zal stijgen, hoger naar mate we er niet in slagen het waterverbruik terug te dringen. Verbeterde kansen voor natuur en landbouw brengen ook kosten met zich mee. In het voorlopig standpunt denken G.S. het geld voor compensatie aan de natuur uit een opslag op de grondwaterprijs te halen. In totaal gaat het daarbij om een bedrag van tussen de 3 en 9 miljoen gulden per jaar. Het provinciebestuur zou nog eens goed uit moeten zoeken wat de kostenconsequenties zijn van het hierboven beschreven alternatieve beleid.

Doodlopende weg

De discussie hierover zal de gemoederen de komende tijd nog wel even bezig houden. Zoals gezegd zijn er vele verschillende belangen en grote financiële effecten.

Duidelijk is wel dat alle betrokken partijen uiteindelijk overtuigd moeten zijn van de weg die ingeslagen moet worden. Zonder brede consensus loopt die weg namelijk dood. Niet omdat de beste oplossing bij botsende belangen per definitie een kompromis zou moeten zijn, maar omdat het overheidsinstrumentarium om een bepaalde koers af te dwingen in deze slechts zeer beperkt is. Overtuigen en overbruggen is het devies.

Medewerkers 'Noord-Nederland Waterland'

drs. J. Abrahamse, eindredakteur Noorderbreedte
A. Boerma, adviseur public relations en publicist
ing. G. A. Coert, oud-ingenieur Provinciale Waterstaat Drente
ing. H. van den Eerenbeemt, medewerker afdeling Water, Provincie Drente
drs. W. E. Goelema, rijksarchivaris Drente
ir. D. T. van Gulik, ingenieur Provinciale Waterstaat Gelderland en voorheen in Friesland
P. J. Haadisma, medewerker afdeling Water, Provincie Drente
mr. A. van Hall, voorzitter waterschap Eemssijl-vest
drs. A. L. Hempenius, archivaris waterschap Hunsingo
A. Koistra, medewerker afdeling Water, Provincie Drente
drs. E. Koole, hoofd buro Natuur, Landschap en Onderzoek, dienst RO, Provincie Groningen
ir. H. Kraes, directeur It Fryske Gea
drs. H. H. van der Leest, hoofd beleidsburo veldirectie Reiniging Gemeente Groningen en PvdA-statenlid in Groningen
drs. G. Overdiep, amateur-historicus
drs. F. Post, historicus en publicist
drs. N. Schotsman, beleidsmedewerker Natuur, afdeling Landelijk Gebied, Provincie Friesland
drs. M. Schroor, redakteur Noorderbreedte
drs. K. Siderius, redakteur Noorderbreedte
drs. J. C. Smittenberg, beleidsmedewerker Natuur, Landschap en Recreatie, dienst Ruimte en Groen, Provincie Drente
M. J. van Steenvoorn, adviseur
ing. R. van Veen, medewerker afdeling Water, Provincie Drente